

การพัฒนากระบวนการแสดงเรียมตรุษ โดยการถอดความรู้จากการละเล่นในงาน สงกรานต์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย – เขมรในจังหวัดสุรินทร์

THE PROCESS DEVELOPMENT OF RAUEM TROD FROM THE KNOWLEDGE OF THAI-
KHMER ETHNIC GROUPS IN SONGKRAN FESTIVAL IN SURIN PROVINCE

อัคราพร สุขทอง

ธานิก นามวัฒนา

สมชาย มิถุนดี

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการแสดงเรียมตรุษ โดยการถอดความรู้จากการละเล่นในงานสงกรานต์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย - เขมรในจังหวัดสุรินทร์ ” เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาศิลปะการแสดงท้องถิ่นใช้วิธีการวิจัยและพัฒนา โดยการศึกษาการละเล่น “ตรุษ” ในงานประเพณีสงกรานต์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย – เขมร ในจังหวัดสุรินทร์ และพัฒนาขึ้นเป็นการแสดง “เรียมตรุษ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความเป็นมากระบวนการ การละเล่นและพัฒนาการแสดงเรียมตรุษ โดยการถอดความรู้จากการละเล่นในงานสงกรานต์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ในเขตอำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

ผลการวิจัยพบว่า

1. การละเล่นเรียมตรุษในเขตอำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์นั้น อยู่ในประเพณีตรุษสงกรานต์ ช่วงเดือนเมษายน หรือที่ชาวสุรินทร์ เรียกว่า “แคแจ็ด” ซึ่งชาวสุรินทร์ถือว่าช่วงเดือนเมษายนนั้นเป็นปีใหม่ เป็นเดือนที่เสริมจันจากการกสิกรรมและเกษตรกรรม ถือได้ว่าเป็นประเพณีการหยุดงานของชาวสุรินทร์ตามชนบท และเป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้พบปะใกล้ชิดกันได้ปีละครั้ง ในช่วงระยะเวลาของวันหยุดนั้น ชาวสุรินทร์จึงคิดหาการละเล่นที่สนุกสนานรื่นเริงของชาวบ้าน โดยการรวบรวมผู้คนในชุมชนของตน เพื่อทำบุญร่วมกันในวันหยุดสงกรานต์ จึงให้หัวหน้าหมู่บ้าน หรือผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เป็นแกนนำของชาวบ้านเพื่อไปร่วมทำบุญบริจาคสิ่งของและสร้างสาธารณประโยชน์ในชุมชน

2. กระบวนการ รูปแบบของการละเล่นเรียมตรุษในเขตพื้นที่ 5 ตำบล (ตำบลลำดวนตำบลโชคเหนือ ตำบลอุโลก ตำบลตรามดม ตำบลตระเปียงเตีย) อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ ก่อนออกแสดง ต้องมีการไหว้ครูทุกครั้ง เมื่อพิธีไหว้ครูเสร็จสิ้นลง ก็จะเริ่มทำการแสดง มีรูปแบบและวิธีการขั้นตอนต่างๆ คือ ผู้แสดงจะจัดแถวตอนเรียงคู่ มีหัวหน้าคณะถือกันแชร์นำขบวน เมื่อเริ่มตีกลอง “มียตรวด” (พ่อเพลง/แม่เพลง) ก็จะเริ่มขับร้อง จากนั้นลูกคู่ (ผู้ร้องตาม) หรือผู้แสดงก็จะร้องรับพร้อมกัน และรำย่ำไปตามจังหวะกลอง และไม่ผูกกระพรวน(กันแชร์) ซึ่งเจ้าของบ้านจะได้ยินเสียงกลองนี้ดังแว่วมาแต่ไกล เมื่อคณะเรียมตรุษไปถึงบ้าน

ใคร ก็จะหยุดชบวนอยู่ที่หน้าบ้าน เฒ่าแก่และเจ้าบุญที่จะเข้าไปหาเจ้าของบ้าน เชิญชวนให้เจ้าของบ้าน บริจาคเงินทองหรือร่วมถวายของใช้ตลอดจนข้าวปลาอาหารต่าง ๆ แล้วแต่ศรัทธา เพื่อร่วมทำบุญให้กับ คณะครูฯ จากนั้นพ่อเพลงและคณะเรือบตรุษก็จะขับร้องบทเพลงอวยพรให้กับเจ้าของบ้าน อ้อลาเจ้าของ บ้านและออกเดินทางไปยังบ้านต่อไป คณะเรือบตรุษก็จะแสดงตามขั้นตอนเหมือนเดิมอีกครั้ง

3. การแสดงเรือบตรุษ เป็นชุดการแสดงที่ประดิษฐ์มาจากการละเล่นตรุษในงานสงกรานต์ของกลุ่ม ชชาติพันธุ์ไทย – เขมรในอำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ ด้วยวิธีการถ่ายทอดความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำ ชุมชนและผู้วิจัย จากนั้นจึงเข้าสู่กระบวนการถอดความรู้ออกมาเป็นท่ารำ ดนตรี เพลงและการแต่งกาย จนกระทั่งปรับปรุงรูปแบบการแสดงร่วมกันและนำเสนอการแสดงโดยการปรับปรุงและพัฒนาให้เป็นรูปแบบ มากขึ้น ทั้งลีลาท่ารำให้อ่อนช้อยมีแบบแผนสื่อความหมายให้สอดคล้องกับเพลงดนตรี และการแต่งกายที่ ยังคงเอกลักษณ์เฉพาะซึ่งเป็นความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

Abstract

Research on The development of the Ruemtrut Dance was conducted by transcribing local games played on Songkran Day held in April every year among the Khmer ethnic groups in Surin. The purpose of this research was to develop local performing arts and investigate the local games played during Thai New Year or Songkran Festival. The researcher has developed the show "Thai local Dance called Ruemtrut based on the games. The results of the study can be concluded as followed.

1. The local games were played among the people in Lumduan District during the traditional New Year Festival in April (called "Kaejad) by Surin people. During this time people had already finished harvesting. Rice farming was considered as the traditional work of people in the rural area of Surin. The festival provided opportunities for young people to meet one another once a year. During this occasion people were cheerful. They played fun games and celebrated. Most people were helpful. They gathered in their community and share food on the Songkran holidays. Thus, the head of the village, the elders in the village,. The local people would make merit by donate things to the community.

2. Performers would pay homage to the anestrous teachers or "Wai Koo" before performing Ruemtrut Dance in the area of Lumduan, Choknue, Ou Lok, Rumdom, Trapiangtea

SubDistricts in Lumduan District. After the Wai Kroo ceremony, they would stay in row and perform the dance. Music would be played and the singers would sing along the music Others would sing along and dance along the rhythm of the drum. There were the small metalballs used for producing the supported sound. The dancers parade would go from house to house to greet the house owners who would come to donate some money to make merit. The dancers blessed them good luck and moved to another house.

3. Ruemtrut is the performance which had been applied from local games on Songkran Day of the Thai-Khmer Ethnic group in Lumduan District, Surin Province. It has been passed on from generations to generations by the ancestors, leaders of the villages and communities. The researcher has transcribed the knowledge gained from the study to create the performance in order to make it more beautiful and interesting. The styles, dresses and music of the dance were changed to make it more attractive. This performance is considered as the pride of the local people.

บทนำ

จากมติ คณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2524 ได้ประกาศนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติในข้อที่ 3 ระบุว่า “ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านและวัฒนธรรมของกลุ่มคนในท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจ เห็นคุณค่ายอมรับวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมอันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชาติ และมีความรักหวงแหนวัฒนธรรมไทยยิ่งขึ้น” (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2532 :13) ความหมายโดยนัยของวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือ วัฒนธรรมพื้นบ้านหมายถึง แบบแผนที่ตั้งคมในชนบทร่วมกันกำหนด เป็นวิถีชีวิตของคนในแต่ละกลุ่มชน เป็นมรดกตกทอดที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมานาน ทุกคนในท้องถิ่นมีความภูมิใจในการเป็น

เจ้าของร่วมกัน ทำให้เกิดความรักความหวงแหน และเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชนในท้องถิ่นที่แตกต่างกันไปตามสภาพและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น ๆ โดยที่มีวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นตัวกำหนด (ประชิด สุกฤษณ์พัฒน์ 2546 : 8-11)

จังหวัดสุรินทร์ เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีศิลปกรรมเก่าแก่มากมาย แสดงให้เห็นถึงความสามารถของประชาชน ความเชื่อ ความศรัทธาในลัทธิศาสนา ประกอบกับมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชา ความใกล้ชิดทางภูมิประเทศทำให้กลุ่มชนทั้งสองไปมาหาสู่แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ส่งผลให้ชาวสุรินทร์มีภาษาและวัฒนธรรมแตกต่างจากจังหวัดอื่น กล่าวคือ ชาวสุรินทร์ส่วนใหญ่พูดภาษาเขมรเป็นภาษาถิ่นเมื่อพิจารณาทางด้านการละเล่นก็มีเอกลักษณ์ที่เด่นชัด ทั้งด้านดนตรีและท่าฟ้อนรำ (เครือจิต ศรี

บุญนาถ. 2540 :1) เรือมตรต แปลว่า รำตรุษ เป็นการละเล่นของชาวพื้นเมืองสุรินทร์เชื้อสายเขมรใช้เล่นกันในวันสงกรานต์ เครื่องดนตรีที่ใช้มีโทน 1 คู่ กรับ 1 คู่ ฉิ่งและฉาบ 1 คู่ เป็นหลัก ในบางพื้นที่อาจมีซอ 1 คัน ซลุ่ม 1 เล้า นอกจากนี้ก็มี กัณฑ์ เป็นเครื่องให้จังหวะ ผู้เล่นไม่ได้กำหนดว่าจะผู้ชายหรือหญิง ส่วนการแต่งกายนั้นตามสบายจะแต่งให้สวยงามหรือตลกขบขันก็ได้ ในวงรำนั้น มีหัวหน้ากลอนเป็นผู้ร้องนำ จากบทเดิมๆที่ดีมา หรือแต่งขึ้นเองเนื้อร้องส่วนใหญ่เป็นบทอวยพรเจ้าของบ้านในวันขึ้นปีใหม่ของไทยต่อจากนั้นจะเป็นบทยกย่องชมเชยเจ้าบ้านหรือบทเกี่ยวพาราสิผู้ที่มีหน้าที่สำคัญในคณะรำตรุษคือหัวหน้าตรุษซึ่งเป็นผู้ได้รับความนับถือจากคนในหมู่บ้านจะเป็นผู้พาคณะรำตรุษไปตามบ้านเรือนในหมู่บ้าน เมื่อไปถึงบ้านใดถ้าได้รับเชิญขึ้นบ้าน เจ้าของบ้านจะต้อนรับตามธรรมเนียมในโอกาสนี้หัวหน้าตรุษก็จะขอให้เจ้าของบ้านช่วยบริจาคเงิน สิ่งของนำไปบำรุงวัดหรือสาธารณะประโยชน์ในหมู่บ้าน รำตรุษนั้นจะรำอยู่ที่ลานบ้านจนกว่าหัวหน้าตรุษจะลาเจ้าของบ้านและเดินทางกลับบ้านอื่นต่อไปเมื่อรำไปทั่วหมู่บ้านหรือกำหนดไว้แล้วว่าจะอาจจะเป็นหนึ่งวันหรือหลายวันก็ได้หัวหน้าตรุษก็จะนำสิ่งของและเงินทองที่ชาวบ้านบริจาคไปให้ผู้หลักผู้ใหญ่หรือถวายเจ้าอาวาสที่วัด เพื่อนำไปบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ต่อไป

ปัจจุบันการแสดงเรือมตรุษ ได้ถูกสื่อและวัฒนธรรมกระแสหลักของโลกแทรกแซง ทำให้มีแนวโน้มว่าการแสดงเรือมตรุษนับวันจะเสื่อมถอยและอาจสูญหายไปในที่สุด ดังนั้นการศึกษาเพื่ออนุรักษ์การแสดงเรือมตรุษจึงมีความจำเป็นและ

เร่งด่วน เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

การวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการแสดงเรือมตรุษ โดยการถอดความรู้จากการละเล่นในงานสงกรานต์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมรในจังหวัดสุรินทร์มีวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา รวบรวมและแบ่งหมวดหมู่การแสดงเรือมตรุษ ในจังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อศึกษากระบวนการ และอัตลักษณ์ร่วมทางด้านนาฏกรรม ดนตรี และการแต่งกายของการแสดงเรือมตรุษจากการละเล่นในงานสงกรานต์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมรในเขตอำเภอลำดวนจังหวัดสุรินทร์
3. เพื่อพัฒนากระบวนการแสดงเรือมตรุษ โดยการถอดความรู้จากการละเล่นในงานสงกรานต์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมรในเขตอำเภอลำดวนจังหวัดสุรินทร์

วิธีการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการแสดงเรือมตรุษ โดยการถอดความรู้จากการละเล่นในงานสงกรานต์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมรในจังหวัดสุรินทร์” เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาศิลปะการแสดงท้องถิ่น โดยการศึกษากการละเล่น “ตรุษ” ในประเพณีสงกรานต์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย – เขมร ในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อพัฒนาการแสดง “เรือมตรุษ” การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลที่เป็นประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ในพื้นที่เขตอำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ โดยได้ประสานงานไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ ในเขตอำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ประกอบด้วย

5 ตำบล ดังนี้ ตำบลลำดวน ตำบลโชคเหนือ ตำบลอุโลก ตำบลตรำดมและตำบลตระเปียงเตีย

ขั้นตอนการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 สํารวจและศึกษาแหล่งข้อมูล ทฤษฎีภูมิ จากการสํารวจ สืบย้อนอดีตองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากสภาวัฒนธรรมจังหวัด สุรินทร์ และจากการศึกษาหนังสือ เอกสารงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง ที่มีผู้ได้ศึกษาไว้แล้วเกี่ยวกับการละเล่น เรือมตรุษ ในงานประเพณีสงกรานต์ ในเขตอำเภอ ลำดวน จังหวัดสุรินทร์

ขั้นตอนที่ 2 สํารวจแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ จาก วิทยากรที่มีความรู้ความสามารถทางการละเล่น เรือมตรุษเป็นผู้ให้ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการเก็บข้อมูล และ บันทึกข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1 สัมภาษณ์วิทยากรโดยการใช้ แบบสัมภาษณ์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาลีลาท่ารำ การแต่งกาย เครื่องดนตรีเพลง ประกอบการแสดงโอกาสและวิธีแสดง

3.2 เก็บข้อมูลในการแสดงจริง สถานที่จริง ในเขตอำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ โดยวิธี การบันทึกเสียง บันทึกภาพ การสังเกต และจดบันทึก

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล จากการ ประชุมสัมมนาระดมสมอง คณะผู้วิจัยและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพิจารณาการ แสดง และ กระบวนการแสดงเรือมตรุษ โดยการถอดความรู้ จากการละเล่นในงานสงกรานต์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ ไทย-เขมรในเขตอำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลขั้น สุดท้ายเพื่อพัฒนาต้นแบบกระบวนการแสดงเรือม

ตรุษโดยการถอดความรู้จากการละเล่นในงาน สงกรานต์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมรในเขต อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

วิธีการเก็บข้อมูล

1. สํารวจ สืบย้อนอดีตองค์ความรู้ ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นจากสภาวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ และศึกษา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. คัดเลือก และฝึกอบรม ผู้ช่วยนักวิจัย 5 คน ครอบคลุมพื้นที่ในเขตอำเภอลำดวน จังหวัด สุรินทร์ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล 5 แห่ง

3. การเข้าพื้นที่และเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม

4. การเข้าพื้นที่และเก็บข้อมูลภาคสนาม ในช่วงก่อน ระหว่าง และหลังประเพณีสงกรานต์ ของคณะผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อศึกษารูปแบบ การแสดง ท่ารำ ดนตรี เพลงและการแต่งกายจาก การละเล่นเรือมตรุษ ในงานประเพณีสงกรานต์ ใน เขตอำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

6. การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อศึกษา กระบวนการแสดงเรือมตรุษในเขตอำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

7. การนำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ และสรุปผลกระบวนการแสดงเรือมตรุษ โดยการ ถอดความรู้จากการละเล่นในงานสงกรานต์ ของ กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมรในเขตอำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

8. การพัฒนาต้นแบบการแสดงเรือมตรุษ และกำหนดร่างกระบวนการแสดงเรือมตรุษ โดย การถอดความรู้จากการละเล่นในงานสงกรานต์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมรในเขตอำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

9. การประชุมสัมมนาระดมสมอง คณะผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพิจารณาการแสดงเรือมตรุษและกำหนดร่างกระบวนการแสดงเรือมตรุษ โดยการถอดความรู้จากการละเล่นในงานสงกรานต์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ในเขตอำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

10. การสรุป และรายงานผลการวิจัย

ผลการศึกษา

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการแสดงเรือมตรุษ โดยการถอดความรู้จากการละเล่นในงานสงกรานต์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย - เขมร ในจังหวัดสุรินทร์ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1) ความเป็นมาของเรือมตรุษ

ความหมายของคำว่า “เรือม” เป็นภาษาเขมรท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์ หมายถึง “รำ” หรือ “ระบำ” ส่วนคำว่า “ตรุษ” เป็นภาษาเขมรท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์ หมายถึง “ตรุษ” และคำว่า “ตรุษ” แปลตามความหมายไทยว่า ตัด หรือขาด หมายความว่า ตัดปีเก่าที่ล่วงมาแล้วให้ขาดหรือขาดจากปีเก่านั่นเอง พิธีวันตรุษนี้ เดิมทีเป็นพิธีของชาวอินเดียทางตอนใต้ กล่าวคือ เมื่อพวกทมิฬได้เข้ามาครอบครองและมีอำนาจอยู่ในลังกา พวกทมิฬได้นำเอาพิธีตรุษซึ่งเป็นลัทธิในศาสนาของพวกตนให้เป็นประเพณีของชาวลังกาที่นับถือศาสนาพุทธมาเป็นประเพณีทำบุญในพระพุทธศาสนา ส่วนคนไทยได้รับเอาพิธีวันตรุษมาจากชาวลังกาอีกทอดหนึ่งซึ่งกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้วินิจฉัยไว้ว่า มีเหตุผลอยู่ 3 ประการคือ 1. ได้หนังสือที่เป็นตำราภาษาสิงหลมาแปล 2. มีพระเถระชาวลังกามาเผยแผ่ 3. พระสงฆ์ไทยที่ไป

ลังกานำหนังสือตำรามาสู่ไทย นอกจากนี้จากหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ที่ปรากฏบนศิลาจารึกพบว่า ในราวพุทธศตวรรษที่ 12-14 อิทธิพลทางการเมืองและวัฒนธรรมต่างๆ ของขอมหรือเขมรได้แพร่เข้าสู่ดินแดนอีสานใต้ ตรงกับสมัยพระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 1 (พ.ศ. 1545-1593) พระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 2 (พ.ศ. 1656-1691) และพระเจ้าชัยวงษ์ที่ 7 (พ.ศ. 1724- 1761) โดยกษัตริย์เขมรได้เกณฑ์ชาวบ้านมาสร้างปราสาทและสร้างเมืองในอีสานใต้เป็นจำนวนมาก ชาวเขมรที่ถูกเกณฑ์แรงงานเหล่านั้นจึงเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำให้อารยธรรมเขมรขยายเข้าสู่เขตอีสานใต้ ยังรวมถึงพวกขุนนาง และกรมการเมืองที่อพยพหนีภัยสงครามเข้ามาด้วย (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสุรินทร์, รัตนะ โคธการอนุรักษ์และส่งเสริมการขับร้องเพลงพื้นเมือง. 2544:3)

ในตำนานพื้นบ้านที่เล่าสืบต่อกันมา เชื่อว่าเรือมตรุษมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา พุทธตำนานกล่าวว่า สมัยที่พระพุทธเจ้าเมื่อยังคงเป็นพระโพธิสัตว์ พระองค์เสด็จพระราชดำเนินเพื่อทรงออกผนวช แต่มีมารแปลงกายเป็นกวางทองมาขัดขวางทางเสด็จของพระองค์เพื่อไม่ให้เดินทางออกบวช พระโพธิสัตว์จึงทรงอธิษฐานทำให้สวรรค์ชั้นเทวโลกบังเกิดความร้อน เทวดาทั้งหลายจึงพากันแปลงกายเป็นนายพรานลงมาฆ่ากวาง แล้วร่วมขบวนแห่พระโพธิสัตว์ไปทรงออกผนวชได้สำเร็จตามความประสงค์ และได้จัดแสดงเรือมตรุษขึ้นจนกระทั่งกลายเป็นมรดกสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน (กมนต์โรจน์ นิวัฒน์บรรหาร. 2554 :45) ส่วนความคิดอื่นๆ เห็นว่าเรือมตรุษมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อที่ว่าเมื่อใดที่สัตว์ป่าเข้ามาในหมู่บ้านจะ

ถือว่าเป็นกลางร้ายหรือเกิดสิ่งที่ไม่ดีต้องพบกับสิ่งชั่วร้าย จึงจัดแสดงเรือมตรุษขึ้นโดยมีรูปภาพสัตว์ป่าทุกชนิดเพื่อให้มีโอกาสได้ประพรม น้ำอบ ทา แป้ง ทาน้ำมันให้แก่สัตว์เหล่านั้น เพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่าได้กระทำการปกป้องคุ้มกันไว้ก่อนแล้วซึ่งมีความเชื่อว่าภายหลังจากนั้น หากมีสัตว์ป่าเข้าไปในหมู่บ้านก็จะไม่สามารถบันดาลให้เกิดสิ่งชั่วร้ายได้

ตรุษสงกรานต์เป็นการทำบุญตามประเพณีของชาวบ้านของไทย ซึ่งถือว่าเดือน 5 เป็นเดือนขึ้นปีใหม่สำหรับชาวสุรินทร์เชื้อสายเขมร ตรุษสงกรานต์ดูเหมือนจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันจะแตกต่างกันตรงที่พิธีกรรมต่างๆ โดยเฉพาะ คนสมัยก่อนเมื่อ 40-50 ปีมาแล้ว ถือกันเป็นประเพณี คือ วันแรม 13-14 ค่ำ เดือน 5 (อัจฉรา ภาณุรัตน์ .สุรินทร์ มรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศไทย : 139) จะมีการหยุดทำกิจการงานทุกอย่าง ซึ่งเรียกว่า “ตอม” 3 วัน และในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5 เป็นวันขึ้นเขาสวายเป็นนมัสการพระพุทธรูปเพื่อเป็นสิริมงคล และสรงน้ำพระ รดน้ำอวยพรผู้ใหญ่ ในช่วงวันหยุด 3 วันนี้จะมีการละเล่นมากมาย อาทิ เรือมตรุษ เป็นการบอกบุญด้วยการร้องรำทำเพลง ซึ่งจะมีการจัดขบวนรำของหนุ่มสาว ไปตามบ้านต่างๆ เพื่อบอกบุญ เมื่อเจ้าของบ้านร่วมทำบุญแล้ว ก็จะมีการอวยชัยให้พร การทำบุญหมู่บ้าน เมื่อเรือมตรุษเสร็จแล้ว ก็จะมีการทำบุญหมู่บ้าน ก่อนถึงวันพิธีจะมีการก่อเจดีย์ทรายเพื่อเป็นสิริมงคลกับหมู่บ้าน มีการนิมนต์พระมาฉันและถวายภัตตาหารเงินที่ได้รับจากการเรือมตรุษให้วัด

การละเล่นตรุษนั้น อยู่ในประเพณีตรุษสงกรานต์ ช่วงเดือนเมษายน หรือที่ชาวสุรินทร์

เรียกว่า “แคแฉัด” ซึ่งชาวสุรินทร์ถือว่าช่วงเดือนเมษายนนั้น เป็นเดือนที่เสร็จสิ้นจากการทำกิจกรรม ถือได้ว่าเป็นประเพณีการหยุดงานของชาวสุรินทร์ตามชนบท และเป็นกาเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้พบปะใกล้ชิดกัน (แก่นจันทร์ นามวัฒน์. สัมภาษณ์ , 22 กันยายน 2554) การละเล่นจัดขึ้นในวันขึ้น 1 ถึง 1 ค่ำ เดือน 5 เป็นวันหยุดประจำปี ซึ่งชาวสุรินทร์เรียกเป็นภาษาเขมรท้องถิ่นว่า “ตอมตู่จ” หมายถึงวันหยุดงานเล็ก ส่วนวันแรม 1 ถึง 7 ค่ำ เดือน 5 หยุด 7 วันนั้น เรียกว่า “ตอมธม” แปลว่า หยุดงานใหญ่ ชาวสุรินทร์ต้องหยุดงานในช่วงนี้อย่างพร้อมเพรียงกัน ในสมัยโบราณนั้น มีความเชื่อว่า หากผู้ใดไม่หยุดงานตามประเพณี อาจจะมีอันเป็นไป โดยจะถูกธรรมชาติลงโทษ เช่น ฟ้าผ่า ในช่วงระยะเวลาของวันหยุดนั้น ชาวสุรินทร์จึงคิดหาการละเล่นเพื่อเป็นประโยชน์ในการรวมผู้คนในชุมชนของตน เพื่อทำบุญร่วมกันในวันหยุดสงกรานต์ จึงให้หัวหน้าหมู่บ้าน หรือผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เป็นแกนนำในการร้องเล่นพื้นบ้าน โดยเดินไปตามบ้านของชาวบ้านต่างๆ และเรียกร้องเงินเพื่อร่วมทำบุญก่อเจดีย์ทรายในวัดของชุมชน เวลาที่เรียกไปไปตามบ้านของผู้ใด ผู้นั้นเห็นว่า เป็นการร้องเล่นรื่นเริงก็จะออกมารับด้วยเดินตามกันเป็นแถวไปเรื่อย ๆ พร้อมทั้งผู้นำหมู่บ้านเป็นต้นเสียงในการร้องนำ และชาวบ้านที่เดินเรียงกันเป็นแถวตามมานั้นเป็นผู้ร้องรับ ในขบวนนั้นจะเรียกผู้เป็นต้นเสียงว่า “ตังเคา” เป็นผู้นำทางมีชาวบ้านถืออุปกรณ์ที่ประกอบด้วยเสียงกระดิ่ง กังวาน พร้อมทั้งกระทุ้งให้เกิดเสียงเป็นทำนองดนตรีร่วมกับกลองกันตรึม เรียกว่า “กันแซร์” ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่า กันแซร์เป็นสัญลักษณ์ของความศักดิ์สิทธิ์ จึงได้มีการตกแต่งคล้ายคลึงกับศาลพระ

ภูมิ เพื่อแสดงถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ลงมาใกล้ชิดกับ
ผู้คนในหมู่บ้าน(กมนต์โรจน์ นิวัฒน์บรรหาร.
สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม 2554)

2) รูปแบบการแสดงเรียมตรุษ

จากการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ การ
จัดเวทีเสวนา คณะวิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล
และสามารถสรุปได้ถึงลักษณะรูปแบบของการ
แสดงเรียมตรุษในเขตพื้นที่ 5 ตำบล ประกอบด้วย
ตำบลลำดวนตำบลโชคเหนือ ตำบลอุโลก ตำบล
ตราดม ตำบลตระเปียงเตีย อำเภอลำดวน จังหวัด
สุรินทร์ สรุปได้ ดังนี้

ก่อนออกแสดงต้องมีการไหว้ครูทุกครั้ง ซึ่ง
พิธีไหว้ครูก็ต้องเตรียมเครื่องเช่นไหว้
ประกอบด้วย ชันห้า ฐูป 3ดอก เทียน 1 คู่ ผ้าขาว
ยาว 5 ศอก 1 พับ ไก่ 1 ตัว สุราขาว 2 ขวด เงิน
22 บาท ขั้นตอนการประกอบพิธีไหว้ครูนักดนตรี
เริ่มจากนำดนตรีทุกชิ้นมาวางรวมกัน หัวหน้า
คณะนักดนตรีและทุกคนในคณะนำเครื่องไหว้ครู

ใส่ถาดหรือพานมาวางไว้ข้างเครื่องดนตรี หัวหน้า
คณะหรือผู้อาวุโสเป็นผู้ประกอบพิธี โดยเริ่มจาก
การจตุรพิธเวียนและสวดบทไหว้ครู เมื่อจบบทแล้ว
นำสุราขาวเทใส่เครื่องดนตรีทุกชิ้น และเทลง
พื้นดินบอกกล่าว ครู อาจารย์ เทวดาอารักษ์
ขอให้เล่นดนตรีด้วยความราบรื่นไปเพราะไม่มีสิ่งใด
ติดขัด

เมื่อพิธีไหว้ครูเสร็จสิ้นลง ก็จะเริ่มทำการ
แสดง มีรูปแบบและวิธีการขั้นตอนต่างๆ คือผู้แสดง
จะจัดแถวตอนเรียงคู่ มีหัวหน้าคณะถือกันแซร์นำ
ขบวน เมื่อเริ่มตีกลอง“มียตรด” (พ่อเพลง/แม่
เพลง)ก็จะเริ่มขับร้อง จากนั้นลูกคู่ (ผู้ร้องตาม) หรือ
ผู้แสดงก็จะร้องรับพร้อมกัน และรำรำโยกไป
ทางซ้าย - ขวา โดยไม่มีท่ารำที่เป็นแบบแผนแน่ชัด
ตามจังหวะกลองโทนกันตรึมและไม้ผูกกระพรวน
(กันแซร์) ซึ่งเจ้าของบ้านจะได้ยินเสียงกลองนี้ดัง
แว่วมาแต่ไกล เมื่อคณะรำตรุษไปถึงบ้านใคร ก็จะ
หยุดขบวนอยู่ที่หน้าบ้านและมีการร้องบทเพลงขอ
อนุญาตเจ้าของบ้าน โดยเฒ่าแก่และเจ้าบ้านซึ่งจะ
เข้าไปหาเจ้าของบ้าน ยกพานดอกไม้ธูปเทียนไหว้เจ้า
บ้านขออนุญาตและบอกเหตุผลจุดประสงค์ในการ
เล่น เจ้าบ้านจะรับไหว้และบอกอนุญาตให้เข้ามา
เล่นได้ เมื่อเจ้าของบ้านอนุญาตแล้วคณะเรียมก็จะ
รำรำเข้าไปในบริเวณบ้าน พ่อเพลงก็จะขับร้องบท

เพลงเชิญชวนให้เจ้าของบ้านบริจาคเงินทองหรือ
ร่วมถวายของใช้ตลอดจนข้าวปลาอาหารต่าง ๆ
แล้วแต่ศรัทธา โดยเจ้าของบ้านก็จะจัดหาน้ำดื่ม
สุราพร้อมกับถวายจุดบัจจัยหรือข้าวของเครื่องใช้
ต่าง ๆ เพื่อร่วมทำบุญให้กับคณะตฤช

จากนั้นพ่อเพลงและคณะรำตฤชก็จะขับ
ร้องบทเพลงอวยพรให้กับเจ้าของบ้าน และอาจมี
การรำรำเป็นวงกลม โดยมีพ่อเพลง/แม่เพลงอยู่
ตรงกลางวงล้อม จากนั้นก็จะขับร้องบทเพลงอำลา
เจ้าของบ้านและออกเดินทางไปยังบ้านอื่นต่อไป
เมื่อไปถึงยังบ้านถัดไปคณะเรีอมตฤชก็จะ
ดำเนินการแสดงตามขั้นตอนเหมือนเดิมอีกครั้ง

3) กระบวนการจัดการละเล่นเรีอมตฤช

ขั้นตอนและกระบวนการละเล่นเรีอมตฤช
มีดังนี้

1. เมื่อใกล้ถึงเดือนแคะแฉ็ด ผู้นำ
ชุมชนจะเรียกประชุมคณะผู้นำชุมชนและชาวบ้าน
เพื่อกำหนดวันตอม

2. เมื่อใกล้ถึงวันตอม ผู้ใหญ่บ้าน
จะนำผู้นำชุมชนโดยมีคนมาหามซ้องสองคน มี
ผู้นำชุมชนเดินร่วมด้วย ใช้รถเครื่องเสียง กลุ่มผู้นำ
จะตีซ้องและผู้ใหญ่บ้านจะร้องประกาศผ่าน
ไมโครโฟน ร้องว่า “ตอม ตอม ตอม” พร้อมกับร้อง

บอกให้ชาวบ้านหยุดงาน ถ้าหากใครทำงานขอให้
อันเป็นไป

3. ผู้ใหญ่บ้านจะแจ้งให้ผู้นำ
ชุมชนประชาสัมพันธ์หาสมาชิกมาร่วมรำ เมื่อได้
จำนวนพอสมควรแล้ว จึงประชุมวางแผนกำหนด
วันออกเรีอมตฤชในช่วงวันตอม

4. แม่เพลงพาฝึกซ้อม 1 - 2
เที่ยวในวันที่ออกแสดง

5. ผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) จะไป
ติดต่อบ้านที่จะเป็นเจ้าภาพในหมู่บ้าน โดยแจ้งถึง
วัตถุประสงค์ในการเล่นเรีอมตฤช และแจ้งวัน เวลา
ที่จะออกแสดง

6. ถ้าหากออกไปเรีอมตฤชที่
หมู่บ้านอื่น ผู้นำชุมชนจะออกหนังสือบอกบุญไป
ยังผู้นำชุมชนที่จะไปเล่นเรีอมตฤช เพื่อให้ผู้นำ
ชุมชนนั้น ๆ ได้ประกาศบอกชาวบ้านในหมู่บ้าน
ของตนล่วงหน้า

7. การเล่นเรีอมตฤช ก่อนที่จะเริ่ม
แสดงจะมีการไหว้ครูทุกครั้ง เหมือนในสมัยอดีต
จะตั้งขบวนนางรำเป็นแถว ดนตรีแม่เพลงอยู่กลาง
ด้านหน้าของขบวนนางรำ มีผู้ถือกันแซร์นำหน้า
เมื่อไปถึงบ้านหลังใด เฒ่าแก่ เจ้าบุญชี จะเข้าไป
หาเจ้าของบ้าน ยกพานดอกไม้ไหว้เจ้าบ้านขอ
อนุญาตและบอกเหตุผล จุดประสงค์ในการเล่น
ด้วย เจ้าบ้านจะรับไหว้และบอกอนุญาตให้เข้ามา
เล่นได้

8. เจ้าบ้านจะยกน้ำมาให้คณะ
เรีอมตฤชดื่ม แล้วนั่งชมการเรีอมอยู่ระยะหนึ่ง จึง
บริจาคเงิน และสิ่งของที่จะนำไปทำ
สาธารณประโยชน์ แก่ตั่งเคาเพื่อลงบุญชี แล้วตั่ง
เคาให้พรแก่เจ้าบ้านเจ้าบ้านจะผูกด้ายขวัญข้อมือ
ประพรมน้ำแป้งแก่ตั่งเคา และเจ้าบุญชีแล้วลงไป

ผู้ขวัญและประพรมแก่คณะเรือบตรุษ แล้ว
กลับมานั่งที่เดิม

9. คณะเรือบตรุษร้องบทเพลงอวยพร
เจ้าของบ้านและลาเพื่อไปที่บ้านหลังอื่น ๆ ต่อไป

4) องค์ประกอบของการแสดงเรือบตรุษ
การแสดงเรือบตรุษ มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. คณะ(ผู้แสดง)เรือบตรุษ ไม่
จำกัดจำนวน ไม่จำกัดและเพศและวัย

2. เครื่องดนตรีหลัก คือ กลอง
(โพนพื้นเมือง), กัณแซร์ 1 อัน, ฉิ่ง/ฉาบ/กรับ และ
อาจมี ซอพื้นเมืองประกอบด้วยก็ได้

3. เมียบตรุษ (แม่เพลงตรุษ) 1 – 2
คน สำหรับผลัดเปลี่ยนกัน เป็นชายหรือหญิงก็ได้

4. ตังเคา (เฒ่าแก่) 1 คน

5. เจ้าบัญญัติ (เหรียญก) 1 คน

6. ผู้ติดตามสำหรับช่วยเหลือสิ่งของ
ที่ขอได้ 2 – 3 คน

7. พานหรือขัน 1 ใบ สำหรับใส่
กรวยดอกไม้ 5 ดอก เทียน 1 คู่ หมากพลู 5 คำ

8. บาทรพระ สำหรับเรียบบริจาค
เงิน

9. คันเบ็ด(ขันตุง)พร้อมตุ๊กเล็กๆ
ไว้ที่ปลายเบ็ดเพื่อรับบริจาคเงินหรือสิ่งของที่มี
ขนาดเล็กและสิ่งๆที่เจ้าของบ้านต้องเตรียม
ประกอบด้วย เสื่อ (สำหรับปูให้เฒ่าแก่และเจ้า
บัญญัตินั่ง) ขันพร้อมน้ำดื่ม ขันน้ำผสมแป้งหอม
พร้อมใบไม้สำหรับประพรม ด้ายขวัญผูกข้อมือ ไม่
จำกัดจำนวนเส้น แซ่ไว้ในขันน้ำที่ผสมขมิ้น สิ่งของ
ทำบุญที่จะมอบให้คณะเรือบตรุษ เงินจำนวน
เล็กน้อย สำหรับใส่ถุงขันเบ็ด (ขันตุง)

5) ทำรำในการแสดงเรือบตรุษ

การละเล่นเรือบตรุษของชาวบ้าน มี
วัตถุประสงค์เพื่อการระดมปัจจัยหรือข้าวของ
เครื่องใช้ต่าง ๆ เพื่อถวายเป็นทานสงฆ์ให้แก่วัด ซึ่ง
ในขบวนเรือบตรุษนั้นจะเน้นในเรื่องของขั้นตอน
องค์ประกอบต่าง ๆ ของการละเล่น เช่น มีการไหว้
ครู การขออนุญาตเจ้าบ้าน การเชิญชวนให้ร่วม
บริจาค การอวยพรและการล่ำลา ซึ่งทำรำประกอบ
บทร้องนั้นไม่มีการกำหนดเป็นแบบแผนชัดเจน
เพียงแต่จะเป็นการรำรำโยกย้าย – ขวา ตาม
จังหวะกลอง และจะรำรำไปทั้งขบวน เมื่อ
เมื่อรำก็เปลี่ยนเป็นอีกท่าหนึ่งสลับกันไปเรื่อย ๆ
ต่อมาในปีพุทธศักราช 2547 นายกมนต์โรจน์
นิวัฒน์บรรหาร ศิลปินพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ ได้
รวบรวมทำรำ เรือบตรุษของชาวบ้านจังหวัดสุรินทร์
โดยเลียนแบบทำรำพื้นฐานตามปกติที่ได้พบเห็น
โดยทำรำที่เป็นท่าหลักของการแสดงเรือบตรุษเพื่อ
ใช้แสดงในงานแสดงช้างจังหวัดสุรินทร์ โดยมีท่ารำ
จำนวน ๓ ท่า และตั้งท่าชื่อรำไว้ดังนี้ ทั้งสามท่ามี
ความงามอ่อนช้อยเป็นลีลาที่หาชมได้ไม่ถ้อยนัก
ท่าที่ 1 ท่าต้นไทรลดา (ช้างแก่งงวง), ท่าที่ 2 ท่า
ช้างชูงวง, ท่าที่ 3 ท่าช้างเบี่ยงงา

6) ดนตรี และบทเพลง ในการแสดงเรือบ
ตรุษ

การละเล่นเรือบตรุษของชาวบ้าน เป็นการ
รำรำโยกย้าย – ขวา ตามจังหวะกลอง และจะรำ
รำท่าเดียวกันไปทั้งขบวน ซึ่งขั้นตอนของ
การละเล่นก็จะมีบทร้องประกอบการบรรเลงดนตรี
ที่แตกต่างกันไปตามแต่จินตนาการของพ่อเพลง/
แม่เพลง ที่จะด้นกลอนสดออกมาในช่วงเวลานั้น
ดังนั้นบทร้องประกอบการละเล่นเรือบตรุษจึงไม่มี
บทร้องที่แน่ชัด เพราะเป็นการด้นกลอนสดขึ้นตาม
สถานการณ์และขั้นตอนของการละเล่น

เครื่องดนตรีที่ใช้การละเล่นเรือบตรุษ ใช้ ดนตรีกันตรึมการบรรเลง ประกอบด้วย กลอง (โทนพื้นเมือง), กันแซร์ 1 อัน, ฉิ่ง/ฉาบ/กรับ และในบางหมู่บ้านอาจมีซอพื้นเมืองหรือเครื่องให้ทำนองอื่น ๆ ประกอบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าหมู่บ้านไหนจะมีผู้ที่สามารถเล่นเครื่องดนตรีชนิดใดได้บ้าง แต่อย่างไรก็ตามการละเล่นเรือบตรุษจะต้องมีเครื่องดนตรีหลัก คือ กลอง(โทนพื้นเมือง),กันแซร์, ฉิ่ง/ฉาบ/กรับ อยู่เสมอ

8) การแต่งกายในการแสดงเรือบตรุษ

การแต่งกายในการละเล่นเรือบตรุษในอดีตนั้น นิยมแต่งกายให้สวยงามตามประเพณี ผู้แสดงจะแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองสุรินทร์คือ ผู้ชายสวมเสื้อคอกลมนุ่งโสร่งใหม่ ใช้ผ้าขาวม้าโพกศีรษะ ผู้หญิงสวมเสื้อแขนกระบอกใช้ผ้าขาวม้าพาดไหล่เฉียงใส่ผ้าขึ้นมัดหมี่พื้นเมืองสุรินทร์ เช่น ลายโฮล ลายสมอ หรืออัมปรม เป็นต้น สำหรับการแต่งกายในการแสดงเรือบตรุษในปัจจุบันพบว่าคณะเรือบตรุษจะเป็นกลุ่มแม่บ้าน โดยจัดตั้งกลุ่มเรือบตรุษ มีการกำหนดการแต่งกายในการแสดงเรือบตรุษให้เป็นแบบเดียวกัน คือผู้ชายนิยมสวมเสื้อสีขาวแขนยาวหรือหม้อฮ่อม นุ่งโสร่ง โพกศีรษะและคาดเอวด้วยผ้าขาวม้า หรืออาจเปลี่ยนเป็นสวมหมวกแทน ผู้หญิงสวมเสื้อแขนยาวนุ่งผ้าขึ้นคาดผ้าสไบเฉียง ที่ศีรษะนิยมโพกหัวหรือสวมหมวกเป็นที่น่าสังเกตว่าชายหญิงผู้แสดงเรือบตรุษในปัจจุบัน นิยมสวมใส่แว่นตาดำ ทัดดอกไม้ ประพรมแป้งหอมที่ใบหน้าเพื่อให้บรรยากาศของการละเล่นมีความสนุกสนาน ครื้นเครงยิ่งขึ้น

7) การพัฒนาต้นแบบกระบวนการแสดงเรือบตรุษ โดยการถอดความรู้จากการละเล่นใน

งานสงกรานต์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ในเขตอำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการละเล่นเรือบตรุษ เกี่ยวกับ ความเป็นมา รูปแบบการแสดง ทำรำ ดนตรี เพลงและ การแต่งกายจากการละเล่นเรือบตรุษในเขตอำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ เพื่อพัฒนาต้นแบบกระบวนการแสดงเรือบตรุษ โดยการถอดความรู้จากการละเล่นในงานสงกรานต์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมรในเขตอำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ โดยการแสดงเรือบตรุษที่พัฒนาขึ้นใหม่นี้ ได้ยึดหลักการพัฒนาการแสดงเรือบตรุษให้เป็นไปตามแบบอย่างของประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีมาแต่เดิมเป็นหลัก

8.1 วิธีการแสดง ลักษณะการแปรแถว และทำรำเรือบตรุษ

การแสดงเรือบตรุษ โดยการถอดความรู้จากการละเล่นในงานสงกรานต์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมรในเขตอำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ เป็นการแสดงที่พัฒนาขึ้นจากข้อมูลเรื่อง ความเป็นมา รูปแบบการแสดง ทำรำ ดนตรี เพลงและการแต่งกายจากการละเล่นเรือบตรุษในเขตอำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์โดยการแสดงจะยึดเอกลักษณ์ของการละเล่นเรือบตรุษในอดีต ซึ่งมีองค์ประกอบและกระบวนการขั้นตอนของการละเล่นที่ชัดเจน โดยการพัฒนารูปแบบการแสดงให้มีความสวยงาม และสามารถที่จะสื่อความหมายของการละเล่นเรือบตรุษได้อย่างครบถ้วนและชัดเจนผู้แสดงประกอบด้วย 1.ตั้งเคา (เด่าแก) ผู้ถือกันแซร์ 2.ผู้ถือจิ้งกริ้ง 3. ผู้ถือบาตรพระ 4. ผู้ถือพานขันห้า 5. นางรำ 6. เจ้าบ้าน (ชาวบ้าน) การแสดงแบ่งตามกระบวนการ ขั้นตอนของการละเล่นเรือบตรุษประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 พิธีไหว้ครู

ขั้นตอนที่ 2 การขออนุญาตเจ้าบ้านเพื่อ
เข้าไปเล่นตลกภายในบริเวณบ้าน

ขั้นตอนที่ 3 การกล่าวการร้องขอให้เจ้า
บ้านดูแลต้อนรับคณะตลกและร่วมบริจาคทำบุญ

ขั้นตอนที่ 4 การอวยพรให้เจ้าบ้าน (เจ้า
บ้านรดน้ำให้พร)

ขั้นตอนที่ 5 การอำลาเจ้าบ้าน

8.2 ดนตรี เพลง ในการพัฒนาการแสดง
เรือบตลก

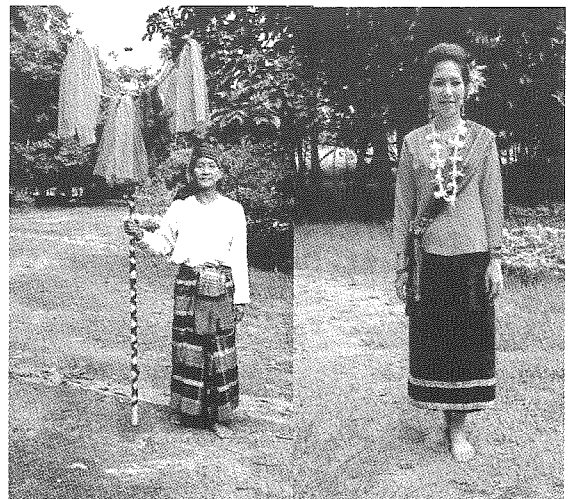

การแสดงเรือบตลก โดยการถอดความรู้
จากการละเล่นในงานสงกรานต์ ของกลุ่มชาติพันธุ์
ไทย-เขมรในเขตอำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ ใช้
เครื่องดนตรีกันตรึมในการบรรเลง ประกอบด้วย
กลอง (โทนพื้นเมือง) ซอพื้นเมือง ฉิ่ง ฉาบกรับ กัน
แซร์ จีองกร็องจั้งหะการบรรเลงเพลงในการ
แสดงเรือบตลกในช่วงขั้นตอนการไหว้ครู ใช้
ทำนองเพลงตลกโบราณที่มีมาแต่เดิม คือ ทำนอง
เพลงตรด(ตลก)กันตรึม ส่วนในช่วงขั้นตอนการขอ
อนุญาตเจ้าบ้าน การเชิญชวนให้ร่วมบริจาค การ
อวยพรและการอำลา ใช้ทำนองเพลงตรด(ตลก)
กราเกาะโกง ประกอบการแสดง และมีการกำหนด
เนื้อร้องให้มีความหมายไปตามขั้นตอนของการ
แสดง ทั้ง 5 ขั้นตอน ดังนี้

เนื้อเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงในการ
พัฒนาการแสดงเรือบตลกสาระเนื้อหาจะแตกต่าง
กันออกไปตามขั้นตอนต่างๆ ของการแสดงเรือบ
ตลก ได้แก่ เนื้อเพลงในขั้นตอนการไหว้ครู
ขั้นตอนการขออนุญาตเจ้าบ้านเพื่อเข้าไปเล่นตลก
ภายในบริเวณบ้านขั้นตอนการกล่าวการร้องขอให้
เจ้าบ้านดูแลต้อนรับคณะตลกและร่วมบริจาค
ทำบุญ ขั้นตอนการอวยพรให้เจ้าบ้าน(เจ้าบ้านรด
น้ำให้พร)ขั้นตอน การอำลาเจ้าของบ้าน เป็นต้น

8.3 เครื่องแต่งกาย ในการพัฒนาการ
แสดงเรือบตลก

การแต่งกายในการพัฒนาการแสดงเรือบ
ตลก แต่งกายตามแบบประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์
พื้นบ้านของชาวไทย - เขมร จังหวัดสุรินทร์ ผู้แสดง
จะแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองสุรินทร์ คือ ผู้ชายสวม

เสื่อคอกลมแขนสั้นหรือยาว นุ่งโสร่งใหม่ ใช้
ผ้าขาวม้าโพกศีรษะผู้หญิงสวมเสื่อแขนกระบอกใช้
ผ้าขาวม้าพาดไหล่เฉียงใส่ผ้าชิ้นโฮลต์ต่อเชิง สวม
พวงมาลัยดอกไม้และ ทัดดอกไม้ใบไม้พื้นถิ่น
จังหวัดสุรินทร์

สรุปผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “ การพัฒนากระบวนการ
แสดงเรือบตรุษโดยการถอดความรู้จากการละเล่น
ในงานสงกรานต์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย - เขมรใน
จังหวัดสุรินทร์ ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติ
ความเป็นมา รวบรวมแบ่งหมวดหมู่การแสดงเรือบ
ตรุษในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อศึกษากระบวนการ
และอัตลักษณ์ทางด้านนาฏกรรมดนตรีและการ
แต่งกายจากการละเล่นในงานสงกรานต์ ของกลุ่ม
ชาติพันธุ์ไทย - เขมรในเขตอำเภอลำดวน จังหวัด
สุรินทร์ และเพื่อพัฒนากระบวนการแสดงเรือบตรุษ
โดยถอดความรู้จากการละเล่นในงานสงกรานต์
ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย - เขมรในเขตอำเภอลำดวน
จังหวัดสุรินทร์

จากการศึกษาวิจัยพบว่าเรือบตรุษ
หมายถึงการละเล่นอย่างหนึ่งที่ใช้เล่นในวัน
สงกรานต์ ท้องถิ่นสุรินทร์เรียกว่าประเพณีแคแจ็ด
ถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีนี้เป็นความเชื่อ
ทางศาสนาได้รับอิทธิพลมาจากศรีลังกา ในเขต
ชนบทสุรินทร์จะหยุดทำงานกิจการงานทุกอย่าง 3
วัน จัดการละเล่นเรือบตรุษและอื่นๆอีกมากมาย
ถือเป็นวันหยุดประจำปี การละเล่นเรือบตรุษนั้น
เป็นวิธีการบอกรับบุญอย่างหนึ่ง ซึ่งผู้เล่นต้องจัดพิธี
ไหว้ครูก่อนทุกครั้งในเขตพื้นที่ 5 ตำบลของอำเภอ
ลำดวน ได้แก่ ลำดวน อูโลก โขคเหนือ ตราดม
และตะเปียงเตี้ย จัดเตรียมเครื่องเช่นในพิธี

ประกอบด้วย ชั้นห้ารูปสามดอก เทียน 1 คู่ ผ้าขาว
ยาวห้าศอก 1 ผืน ไก่ต้ม 1 ตัว สุราขาว 2 ขวด
เงิน 22 บาท ผู้แสดงและ นักดนตรีทุกคนต้องเข้า
ร่วมพิธี เสร็จแล้วจึงเริ่มแสดงได้

ขบวนเรือบตรุษจะมีทุกเพศทุกวัยร่วม
ขบวนไปอย่างสนุกสนานอาจจะมีการจัดขบวนของ
หนุ่มสาวซึ่งนายกมลโรจน์ นິวัฒน์บรรณหาร ได้
กำหนดทำรำเรือบตรุษไว้ 3 ท่าคือ ท่าข้างแกว่ง
วง ท่าข้างซุงวง ท่าข้างเปียงงา ขบวนเรือบตรุษ
จะเคลื่อนไปยังบ้านต่างๆในหมู่บ้าน ดังเคาเป็น
หัวหน้านำทาง นายธงชัย สามสี ผู้มีทักษะด้าน
การขับร้อง และดนตรีพื้นเมือง กล่าวถึงดนตรีที่
ใช้ประกอบ ได้แก่กลองกันตรึม ฉิ่ง ฉาบ อาจมีซอ
และขลุ่ยด้วยก็ได้ พร้อมทั้งกันเข้ซึ่งเป็นเครื่องให้
จังหวะเช่นกัน ผสมผสานกับเสียงดนตรีชนิดอื่นๆ
สร้างความครึกครื้น เร้าใจมากยิ่งขึ้น แม่เพลงพ่อ
เพลง เป็นผู้ร้องนำ นางกันยา พันพงษ์ ปราชญ์
ท้องถิ่นกล่าวถึงเนื้อหาของบทร้องว่ามีความ
เกี่ยวข้องกับขั้นตอนของการแสดง คือการขอ
อนุญาตเข้าไปในบริเวณบ้าน การเชิญชวนให้
ทำบุญ อวยพรเจ้าของบ้านและการอำลา เพื่อ
เดินทางไปยังบ้านอื่นต่อไป สำหรับการแต่งกาย
ของผู้แสดง นางแก่นจันทร์ นามวัฒน์ เล่าให้ฟัง
ว่า การเรือบตรุษผู้แสดงจะแต่งกายด้วยชุด
พื้นเมืองสุรินทร์ คือผู้ชายสวมเสื่อคอกลมแขนสั้น
หรือแขนสั้นก็ได้ นุ่งโสร่งใหม่ โพกศีรษะด้วย
ผ้าขาวม้า ส่วนผู้หญิงสวมเสื่อแขนกระบอกใช้
ผ้าขาวม้าพาดไหล่เฉียงนุ่งผ้าชิ้นโฮลต์ต่อเชิง สวม
พวงมาลัยดอกไม้ และทัดด้วยใบไม้หรือดอกไม้
พื้นถิ่นสุรินทร์

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.(2545). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.**

กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545และที่แก้ไขเพิ่มเติม**

(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง และพระราชบัญญัติการศึกษาภาค

บังคับ พ.ศ. 2545.กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.)

กมนตรีโรจน์ นีวัฒน์บรรหาร.(2547).**การจัดการเรียนรู้ของครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 6. สำนักงาน**

เลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

เครือจิต ศรีบุญนาถ. (2534).**การฟ้อนรำของชาวเขมรในเขตอำเภอเมืองจังหวัดสุรินทร์. ปริญญา**

นิพนธ์ ศิลปะศาสตร์มหาบัณฑิต . สารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เทวธิดา กลางหล้า และคณะ.(2550). **เรือกันตรึม : กรณีศึกษากลุ่มชนชาวอีสานใต้. กรุงเทพมหานคร**

: ภาควิชานาฏศิลป์ศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

พรรณราย คำโสภา. (2540).**กันตรึมกับเพลงประกอบการแสดงพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์. สุรินทร์**

: สถาบันราชภัฏสุรินทร์.

พาณี สีสวย.(2540). **สุนทรียะของนาฏศิลป์ไทย. กรุงเทพมหานคร : ชนกะการพิมพ์**

ศุภย์ศิลป์วัฒนธรรม สถาบันราชภัฏจังหวัดนครสวรรค์. (2539).**การวิเคราะห์เพลงประกอบการละเล่น**

เพลงพื้นบ้านจากตำบลภูเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์. นครสวรรค์ : สูดช่าง

ศิลป์

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์.(2551).**การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน**

ในการบริหารจัดการวัฒนธรรม กรณีศึกษา : เรือกมรดก ในประเพณีแคแจัด บ้านตรำดม

อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์. สุรินทร์

อัจฉรา ภาณุรัตน์(มมป.).**สุรินทร์มรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศไทย. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด**

สุรินทร์ : สถาบันราชภัฏสุรินทร์

อัจฉรา ภาณุรัตน์และคณะ.(2536).**มรดกคู่แดนแผ่นดินสุรินทร์. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ : สถาบัน**

ราชภัฏสุรินทร์.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

จังหวัดสุรินทร์.(มปป.). **“การฟ้อนรำของชาวสุรินทร์”**[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

<http://www.surin.20m.com/rum.html>. สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2553.

สัมภาษณ์

กมนตรีโรจน์ นีวัฒน์บรรหาร, ตำบลในเมือง อำเภอเมือง, อายุ 63 ปี, เพศชาย, 25 สิงหาคม 2554

กันยา พันพงษ์, ตำบลตระเปียงเตีย อำเภอลำดวน, อายุ 60 ปี, เพศหญิง, 17 สิงหาคม 2554

แก่นจันทร์ นามวัฒน์, ตำบลในเมือง อำเภอเมือง, อายุ 76 ปี, เพศหญิง, 22 กันยายน 2554
ธงชัย สามสี, ตำบลในเมือง อำเภอเมือง, อายุ 45 ปี, เพศชาย, 15 สิงหาคม 2554
ฉัตรเอก หล้าล้ำ, ตำบลในเมือง อำเภอเมือง, อายุ 57 ปี, เพศชาย, 17 สิงหาคม 2554
เยียน จันทเขต, ตำบลลำดวน อำเภอลำดวน, อายุ 73 ปี, เพศชาย, 17 สิงหาคม 2554
สมโภชน์ ทัพไทย, ตำบลโชคเหนือ อำเภอลำดวน, อายุ 60 ปี, เพศหญิง, 17 สิงหาคม 2554
สมชาย จันทวงศ์, ตำบลรำดม อำเภอลำดวน, อายุ 49 ปี, เพศชาย, 17 สิงหาคม 2554
สรวุฑ สายธนู, ตำบลโชคเหนือ อำเภอลำดวน, อายุ 41 ปี, เพศชาย, 17 สิงหาคม 2554
อดุลย์ สีนมาก, ตำบลลำดวน อำเภอลำดวน, อายุ 37 ปี, เพศชาย, 17 สิงหาคม 2554